

ARAB TILIDA OTLARGA QO'SHILIB KELUVCHI BIRIKMA OLMOSHLARI

Urinbayeva Zilola Umidulla qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti

Arab tili yo'nalishi 1-bosqich talabasi

urinbayevazilola06@gmail.com

Umurzakova Oygul Umarovna

Ilmiy rahbar: O'zDJTU Arab tili tarjima nazariyasi

va amaliyoti kafedrasini o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada arab tilidagi birikma olmoshlari (الضمائر المتصلة) ning grammatik funksiyalari, tuzilishi va qo'llanilishi tahlil qilingan. Birikma olmoshlari gapning sintaktik tuzilishida muhim o'rin tutadi va subyekt, obyekt yoki egalikni ifodalash uchun ishlatiladi. Maqolada otlarga qo'shib kelgan birikma olmoshlarining vazifalari va ularning arab tilining boshqa grammatik elementlari bilan o'zaro aloqasi o'rganilgan. Ushbu maqola arab tilini o'rganayotgan talabalar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar va iboralar: arab tili, olmoshlar, birikma olmoshlari, egalik.

Аннотация. В данной статье анализируются грамматические функции, структура и использование слитных местоимений (الضمائر المتصلة) в арабском языке. Слитные местоимения играют важную роль в синтаксической структуре предложения и используются для выражения субъекта, объекта или принадлежности. В статье рассматриваются функции слитных местоимений, которые присоединяются к существительным, а также их взаимодействие с другими грамматическими элементами арабского языка. Эта статья может быть полезна студентам, изучающим арабский язык.

Ключевые слова и фразы: арабский язык, местоимения, слитные местоимения, принадлежность.

Annotation. This article analyzes the grammatical functions, structure, and usage of possessive pronouns (الضمائر المتصلة) in Arabic. Possessive pronouns play an important role in the syntactic structure of sentences and are used to express the subject, object, or possession. The article examines the functions of possessive pronouns when they are added to nouns and their interaction with other grammatical elements of the Arabic language. This article may be useful for students learning Arabic.

Keywords and phrases: Arabic language, pronouns, possessive pronouns, possession.

Arab tilida birikma olmoshlari (الضمائر المتصلة) otga, fe'lga va old ko'makchi (predlog)ga qo'shib kelib, xuddi o'zbek tilidagidek, arab tilida ham birikma olmoshlari so'zning oxiriga qo'shiladigan qo'shimchalar hisoblanadi. Bu

qo'shimchalar mustaqil ishlatilmaydi, balki ot, fe'l va old ko'makchi (predlog) bilan birikib, gapda sintaktik va semantik vazifalarni bajaradi.

Birikma olmoshlar otga qo'shilganda egalik ma'nosini bildiradi. Masalan:

Birlik

هِيَ	هُوَ	أَنْتِ	أَنْتَ	أَنَا
هَا	هُ	كَ	كَ	بِي
قَلَمُهَا	قَلَمُهُ	قَلَمُكِ	قَلَمُكَ	قَلَمِي
(uning) kitobi	(uning) kitobi	(sening) ruchkang	(sening) ruchkang	(mening) ruchkam

Ikkilik

هُمَا	انْتُمَا	نَحْنُ
هُمَا	كُمَا	نَا
قَلَمُهُمَا	قَلَمُكُمَا	قَلَمُنَا
(u ikkising) ruchkasi	(siz ikkingizning) ruchkangiz	(bizng) ruchkamiz

Ko'plik

هُنَّ	هُنَّ	انْتُنَّ	انْتُمْ	نَحْنُ
هُنَّ	هُنَّ	كُنَّ	كُمْ	نَا
قَلَمُهُنَّ	قَلَمُهُنَّ	قَلَمُكُنَّ	قَلَمُكُمْ	قَلَمُنَا
(ularning) ruchkasi	(ularning) ruchkasi	(sizlarning) ruchkangiz	(sizlarning) ruchkangiz	(bizng) ruchkamiz

1. Qaratqich kelishigi (جَز).

Arab tilidagi birikma olmoshlari o'zbek tilidagi egalik qo'shimchalari bajargan vazifani bajaradi. Boshqacha aytganda, qaratqich kelishigidagi kishilik olmoshlari bilan vazifadoshdir (mening ...im, sening ...ing, uning ...i(si)).

Masalan: *uning kitobi* – كِتَابُهُ *sening otang* – وَالِدُكَ

2. Aniqlik.

Birikma olmoshlari olgan so'zlar aniq holatdagi (معرفة) so'zlar hisoblanadi va ular hech qachon "ال" aniqlik artiklini olmaydi.

دَفْتَرِي (mening daftarim) → دَفْتَرٌ (bir daftar)

“ta marbuta” (ة) harfi bilan tugagan otlarga bu olmoshlar qo'shilganda “ta marbuta”

(ة) “ta mabsuta” (ت)ga o'zgaradi.

Masalan: *mening xonam* – عُرْفَةٌ – عُرْفَتِي *bizning universitetimiz* – جَامِعَتُنَا – جَامِعَتُنَا

3. Izofa birikmasi.

Olmosh qo'shib kelgan otlar izofa birikmasini hosil qiladi, ya'ni, ot muzof, qo'shib kelgan olmosh muzof ilayhiga teng bo'ladi.

Masalan: كِتَابٌ عُمَرَ ~ كِتَابُهُ ؛ حَقِيبَةٌ فَاطِمَةَ ~ حَقِيبَتُهَا

3. Harakatlanuvchanlik.

Birikma olmoshlar otga birikib, ularning gapdagi vazifasiga qarab morfologik jihatdan moslashadi:

بَيْتُكَ (*sening kitobing* – erkak uchun) gapning boshida subyekt bo‘lib kelishi mumkin. Misollar:

- هَذَا كِتَابِي – *Bu mening kitobim.*
- أَيْنَ قَلَمُكَ؟ – *Qalaming qayerda?*
- بَيْتُهُمْ كَبِيرٌ – *Ularning uyi katta.*

Otlar kelishiklarda turlangan birikma olmoshlarning qo‘shilishi

Ot muzof shaklida har uch kelishikda kelishi mumkin. Kelishik birikma olmoshidan oldin qo‘shimcha bilan ifodalanadi.

Maslan:

- bosh k.   uning uyi - بَيْتُكَ
- qaratqich k.   uning uyida – فِي بَيْتِكَ
- tushum k.   uning uyini – بَيْتَكَ

Ot qaratqich kelishigada kelganda yoki -ay qo‘shimchasi bilan tugaganda III shaxs birikma olmoshidagi “u” tovushi “i” tovushiga o'zgaradi:

هُ ~ هِ؛ هُمْ ~ هُم؛ هُمَا ~ هِمَا؛ هُنَّ ~ هِنَّ
Maslan: بَيْتُهُ – فِي بَيْتِهِ   بَيْتُهُنَّ – فِي بَيْتِهِنَّ

I shaxs birlik olmoshi qo‘shilganda, ot har uch kelishikda bir xil ko‘rinishda qoladi.

Masalan:

- bosh k.   kitobim – كِتَابِي
- qaratqich k   kitobimda – فِي كِتَابِي
- tushum k.   kitobimni – كِتَابِي

Xulosa qilib aytganda, arab tilida birikma olmoshlari otga qo‘shilib, egalikni aniqlash, ma’no boyitish va gapni yanada aniqlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular jins va son bo‘yicha o‘zgarib, otning sintaktik va semantik vazifasini belgilaydi. Bu grammatik element arab tilini o‘rganishda e’tibor qaratiladigan asosiy mavzulardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili grammatikasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2019, (104-107 betlar).

2. Ibrohimov N., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. Darslik. – Toshkent, 2009, (73-74 betlar).

3. www.arabic.uz